

ŁOŹNICA (106) sb f

-ó- (25) *Mącz* (7), *Oczko*, *KochPs* (2), *KochTr*, *KochJez*, *KochFr*, *KochBr*, *KochWz*, *KochPam*, *ZawJeft*, *GórnTroas* (3), *OstrEpit*, *GosłCast* (2), *PudłDydo*; -o- (8) *OpecŻyw* (3), *MurzNT* (4), *KochFrag* (*Cn* o *pochylone*); a *jasne*.

sg *N* łóżnica (11). ◇ *G* łóżnice (50). ◇ *D* łóżnicy (1). ◇ *A* łóżnicę (7). ◇ *L* łóżnicy (28). ◇ *pl* *G* łóżnic [w *tym*: łóżnic (1)]. ◇ *A* łóżnice (2). ◇ *L* łóżnicach (4); -ach (3) *BibRadz*, *BudBib*, *Oczko*, -*ach* (1) *KochSz*.

Sł stp, *Cn* *notuje*, *Linde* XVI – XVII w.

Miejsce lub urządzenie do spania i leżenia, także pomieszczenie, pokój sypialny; fulcrum Murm, *Mymer*¹, *BartBydg*; *cubiculum*, *dormitorium*, *pastophorium*, *thalamus Mącz*; *grabatus*, *sponda Calep*; *accubitus BartBydg* (106) : *Muchá mrowce przygáníá/ Nieśláchetnosť wymiotáá: [...] Závždy mieřkálz w íámie grubey/ Ia z krolem w łóźnicy cudney BierEz N3, Sv; náłwíetřá paⁿna fama zamknáwřli fie wřwé łóźnicy/ cřtla křięgi Izaijáá proroaka OpecŻyw 7v; Fulcra numero plurali, Die bet řtat. Łóźnyćá. Sponda lecti latus Murm 146; Mymer¹ 29v; Accubitus, loźnyćza, przebitek BartBydg 4b, 61b, 70a; BielŻyw 67; March² D4; Filary onego páłacu y łóźnic były s kámienia Porphirikowego HistAl L6v, M6v; [człęk złoćiwý] W łóźnicy řwey nye myřli nigdy nie dobrego/ Bo ná káźdey drodze řwey přęďřly yeřt do złęgo LubPs 14v; Leop Esth 2/13; RejZwierz 140; BibRadz 2.Reg 13/10, Am 6/4; BielKron 73v, 178, 234, 388v; Adornare Thalamum, Łóźnicę kobiercy obić y přichędoźić dla młódych małźonków. Mącz 269c; Thalamus, Łóźnicá/ kownátá/ přzibytek młódegó páná s młóďá páńiá/ pokłáďziny. Mącz 454a, 95a, 283b; SienLek 111; KochMon 33; BudBib Ps 149/5, 1.Mach 1/28; CzechRozm 152; Nie zóřtáło ná łóźnicy iedno dwoie máłtych dzieweczek. Zácńńá iutřzníá/ ledwie přwřzy Přalm zácńńá/ á włóźnice řię mur obáłił y wielki grom y trzák ze řię ziemiá zřtręřłá/ vcřzynił. SkarŻyw 193, 193 [2 r.], 227; StryjKron 607; KochFr 45; A tobie zły człówieće miáłto łóźnice grób/ á miáłto weřela pogrzeb/ přzyiáćiele/ y křewni twoi řpřáwíá. KochWz 139; ReszList 168; Trzy řłowá řřzodek nieřie nagrobńý tablice: TV MIASTO OBIECANEY KROLEWSKIEY LOZNICIE, IANIE TENCZYNSKI, LEZA TWE KOSCI VSPIONE: O PROZNE TROSKI LVDZKIE, O NADZIEIE PLONE. KochPam 88, 84; á iam dźiřia v ćiebie w łóźnicy Nie záłtáł téy Biblijéy PudłFr 18; Raz v rozbierania byďz chciał [Wojnicki] ale Kr IM do dalszego pokoiu w Loźnyćę ředszy (?) zawarł się. ActReg 142; Grabatus – łóźnica. łóźko małe. pielieř. Calep 460b, 1000a; GórnTroas 73; A wy o zacńé Muze/ w řławnym Helikonie/ [...] Přzygotuyćie łóźnicę/ w kłóřéy on ofiáry/ Słůźńé Cypryďzie odda zá tákové dáry. OstrEpit A2; GosłCast 22.*

W przeciwstawieniu: »w łóźnicy ... na ziemi« (1): *Wefelcie fie ij raduyćiefie/ botz buog řtál fie vbogim řpolu řwami/ nieleźyřtz w rořkóřly anij w íáńé łóźnicy/ ale na ziemi kamienné/ wřtayni řmierďzące OpecŻyw 16.*

W porównaniu (1): *Ogięń řłonećny: kłóry kiedy wřtáie/ Íáko z łóźnice nowy oblubieniec/ Niořáć ná główie řwiętny złoty wieniec. KochPs 26.*

W charakterystycznych połączeniach: *łóźnica cna, cudna, jasna, krolewska* (2), *marmurowa, nie ręką robiona, niewymownej piękności, osobna, pańska* (2), *pięknie sprawiona, złotem i drogimi kamieniami*

przychędożona; łożnicę poczynić, przygotować; w łożnicy rozciągać się, mieszkać, widzieć [kogo], zagrzewać [kogo], zastać [co]; do łożnice kołatać, puścić [kogo].

Zwroty: »legać w łożnicy« (2): S czegoż łie wefelicie o ludzie bogacij/ tzo legacie w rołkołłné łożnicy? *OpecŻyw* 16; Krolowie łmutni po łwych miłłnicach/ Tefknią/ że łami legaią w łożnicach. *KochSz* B4v.

»odpoczywać w łożnicy« (1): á będye odpoczywał w łożnicy łwoiey/ ktory zówždy chodził w łłufzności łwoiey. *RejPos* 321v.

»na łożnicy położyć [kogo]« (1): Rodzicy łą twoi/ ktorzy łie bárzo długo łzukali: á iam łe dla tego ná náłzey łożnicy położyłá. *HistRzym* 116.

»przesypiać się w łożnicy« (1): łynowie Remmoná [...] wełzli w dom Izbozethow/ A on łie przefypiał w łożnicy łwey [*dormiebat in cubiculo*] w południe. *BibRadz* 2.Reg 4/5.

»przyjść do łożnice, w łożnicę« (1:1): A gdy przyłzedł do łożnice gdzie Krol leżał/ tám łełczce przypráwniełze okazanie włzytkich rzeczy było. *BielKron* 453; *GrochKal* 15.

»do łożnice przyprawić [kogo]« (1): [*Sara*] łkoro wdom krolowłki wełzłá/ nim ią do łożnice Páńłkiey/ wedle zwyczaiu máłłciami y oleyki przypráwiono: kárác P. Bog poczał Pháráóná krolá ná dziatkach łego/ ná łługách/ ná máłłtności. *SkarŻyw* 283.

»do łożnice, na łożnicę, k łożnicy (przy)wieść [kogo], (do)prowadzić, (być) (w)prowadzonym; z łożnice wyprowadzenie« = *ingredi a. reducere in cubiculum HistAl; ductus ad cubiculum Vulg* [*szyk zmieni*] (4:1:1:3:2;1): poiąwłzy krolowa zá rękę Alexandrá y w wiodłá go łamego do łożnice/ ktora byłá złotem y drogim káminim przychędożona *HistAl* L7, L7v, N2; *Leop Esth* 2/16; *Nuptiales faces*, Łáne łwiece s ktłłremi prowadzą do łożnice. *Mącz* 252c, 201c; *SkarŻyw* 234; *KochTr* 8; miła/ połłełzna y wełła rzecz byłá/ tákie Pána młodego do łłubu z łożnice wyprowadzenie: ták miłe y wełłe łudziom bywa po odłłtapieniu łiemney nocy łłońcá pogodne włchodzenie. *CzechEp* 167; Ciebiem ią moiá coro do łożnice miálá Doprowadzić/ y miłé dziatki widzié łłciálá *ZawJeft* 38; *GórnTroas* 73; *KlonFlis* D.

»w łożnicy siedzieć, posadowić [kogo]« [*szyk zmienny*] (2:1): Wenus máłłac nád nią [*łotkq*] łutołł/ A łhcąc złączyć táką miłłółł: Koczą łey twarz przemięniłá/ Sliczną pánną wczyniłá: Więc kiedy w łożnicy siedziálá/ Miłłemu łię podobálá *BierEz* I3; *KochMon* 32; *ActReg* 142.

»słać w łożnicy« (1): Swátayze iuz bezecna/ konay coł záczyłá/ Vbiéray/ łłciél w łożnicy/ iáłł łie podięłá. *GórnTroas* 59.

»do łożnice udać się« (1): A pani do łożnice prosto łe udała. *KochMon* 34.

»wniść do łożnice« = *ingredi in cubiculum HistAl* (8): *BierEz* A4v; *HistJóz* Dv; *March*² D4; Alexander potym włzedł do łożnice y łzukał iákiego piorká áby wpułłiwłzy w gárdłło mogli by wzięty iad wyrzucić. *HistAl* Nv, F8v, L5; A pan był przykazał: Ty kyedy łye będyelz modłłł/ wnidz do łożnice łwoyey/ á zámknąwłłfy drzwi po łłbye/ modł łye oycu twemu potáyemnye *KromRozm* II xv; á włzedłzy do łożnice (łłciál żonę [!] łwą obudzić) y náłazł dwoie łudzi wełłpołłk leżące *HistRzym* 115v.

»wstać z łożnice« (1): á gdy łłońce wzełłłlo/ náłłłlo łie łudzi pelen dwor á Sálomon włławłłfy zložnice łiadł ná łwem łłolcu. *March*² D3.

»z łożnice (a. z łożnicy) wychodzić, wyniść, wychodzący« [szyk zmienny] (1:1:1): Niech wynidzie oblubieniec z gmáchu śwego/ y oblubienicá z łożnice [*Prodeat et sponsus ex suo penetrati et sponsa ex thalamo*]. *ModrzBaz* 114; *CzechEp* 167; *KochFr* 22.

Wyrażenia: »komora łożnice« (1): Y zplodzi przekop żáby/ y wylázá y przyidá wdom twoy/ y w komorę łożnice twey [*in cubiculum lecti tui*]/ y nápołciel twoię/ y wdom sług twoich/ y między lud twoy/ y wpiece (chlebowe) twoie/ y w potráwy twoie. *BudBib Ex* 8/3.

»odziewy łożnice« (1): [*Król Kazimierz zapisał w testamencie swoim córkom*] wśytki vbiry álbo odziewy łożnice śwey/ y innych pokoiow/ ktorych było bárzo wiele. *BielKron* 375v.

»łożnica pościeli« (1): A wśzedłszy wdom á on [*Iszboszet*] ípał ná łożu śwjm w łożnicy pościeli śwey [*et ipse dormiebat super lectum suum in cubiculo strati sui*] *BudBib 2.Reg* 4/7.

»stroż łożnice« = *opiekun sypialni* (1): Dánił Murzá od niego [*Kniazia*] z Stárice Do siebie był wiechał/ iego stroż łożnice. *KochJez* B2v.

Szeregi: [»łożnica albo gniazdo«: Abowiemci przyrodzenie królá wymyflió/ bo dobrze [...] poznać możemy/ iáko ná imię ze pśłczoł/ między ktoremi krol łożniczę albo gniazdo śwę naprzeltrzeńśse ma *LorichKosz* 136b (*Linde*).]

»łożnica i komora« (1): á gdy [*Witenn*] podrośł/ był Komornikiem stárśzym ná dworze Wielkiego Xiędzá Troydená w łożnicy y w komorze/ á wśzelką rzecz Xiążęcá porządnie y chędogo chował *StryjKron* 365.

»kownata albo łożnica« (1): w kownátách/ álbo w łożnicách iá [*wodę ciepliczną*] dáć/ á tám ciepło mieć *Oczko* 22.

W przén (4) : BOg wieczny/ [...] Pozowie ziemię od wśchodnéy gránice/ Aż do słonćczney poznéy łożnice. *KochPs* 74; Dziękuję miłosńiku duśz ludzkich/ iżeś mię do ráiu twego przyzywaś/ á do łożnice twey Bólkiey prowadzifz. *SkarŻyw* 126; otóśz małz z Chryśtuśem zmwóę/ bądźze iego oblubieńcá/ ábyś godná byłá łożnice niepokalánéy iego. *SkarŻyw* 224, 125.

a. O małżeństwie (8) :

Zwrot: »zaniechać łożnice« = *powstrzymać się od stosunków małżeńskich* (1): ípołobcie zebranie do nabożeńśtwá: zgromadźcie stárce/ zbierzcie póspólu młódz: młodożeńłkie stáđło niech zaniecha łożnice swoiey. *PowodPr* 81.

Wyrażenia: »łożnica małżeńska« (5): Przes ty śyny łożnice małżeńłkiej niektórzy wedlé ięzyka żydowłkiego [...] rozumieią/ [...] że między żydy był ten obyczái/ ífz na wefelách/ ínśzy goście/ za śwoi grośz strawę miewali *MurzNT* 38v, 38v; *CzechEp* 169; *WujNT* 211 *marg*; *GosłCast* 45.

»syn łożnice (małżeńskiej)« = *o ślubnych dzieciach* (6): *MurzNT* 38v [4 r.]; Chriśtus mowi/ iż śynowie łożnice małżeńłkiey/ śmucić fię nie mogą poki z nimi íeť oblubieniec *CzechEp* 169; *WujNT* 211 *marg*.

Szereg: »łożnica abo łoże« (1): Zali możecie vczynić/ żeby śynowie oblubieńcowi (*marg*) Synowie łożnice ábo łożá małżenskiego. G. Hebraifm. to íeť śwátowie. (-) pośćili/ poki z nimi íeť oblubieniec? *WujNT* 211.

b. *Zwrot:* »ustąpić z łożnice« = *stać się nieatrakcyjnym (1)*: [*włos do Wodnika*] ále fye rzućilá Przed
czáfem [*broda*] ná twarz twoię, czym cię ohydziłá Iowifzowi/ żeś muáiał wstąpić z łożnice: Ty wiész/
iákiéyies vzył ná ten czás telknice. *KochBr* 152.

Synonimy: *komnata, komora, pielesz, przebytek, przybytek*

Cf **ŁOŻE, ŁOŻKO**